

Сравнительный анализ программ и платформ всех зарегистрированных и незарегистрированных показывает, что большинство политических партий идентичны с точки зрения происхождения, идеологии, пассивности в направлении обновления, радикальной позиции, программы и рода деятельности. Каждая из партий четко объясняет свою программу и цели в рамках политической идеологии. В основном партии различаются по своим идеологическим позициям. Большинство партий, находящихся на виду в Азербайджане, это организации, вышедшие из бывшего Народного Фронта. Как и во всех областях партийности в Азербайджане ясно просматривается принцип крайности. В названии зарегистрированных 32-х партий, есть слово “Азербайджан”.

Сейчас в общественно-политической жизни страны есть мало партий, играющих важную роль благодаря своим средствам борьбы, социальная база которых охватывает широкие массы населения. А за прошедший период партии отдавали предпочтение раздробленности. Это является именно одним из показателей политического кризиса. Нарастающая беспокойство, безнадежность и противоречия, кризис в конечном итоге приводит к раздробленности. В 1998 году 20 политических партий отказались участвовать на президентских выборах. А это отчетливо показывает, что партии имеют очень слабую социальную базу. Народные массы не поддерживают эти партии, они даже не знают об их существовании.

Многopартийная система, формирующаяся в Азербайджанской Республике – это процесс, отличающийся специфическими особенностями. Внимание привлекает роль участвующих в этом процессе политических сил, в особенности политических партий в отношениях между государством и гражданским обществом. Это создает условия для представления партии в обществе, ее развития на основе демократического государственного строительства.

Список использованных источников

1. Велиев И., Гусейнов Дж. Политические партии и общественные организации Азербайджана. – Баку: Azərbaycan Ensiklopediyası, 1995 (на азерб.).
2. Политическая история, II часть, под руководством С. Мусаева. – Баку: BDU, 1998.
3. История Азербайджана. Институт Истории имени А. А. Бакиханова Национальной Академии Наук Азербайджана. – Баку: Elm, 2008. – Т. VII.
4. Барабанов М. В. Партии и многопартийность в современной России; возникновение, основные тенденции развития. – М.: Издательство МГОУ, 2011.
5. Hüseyinli G. Azərbaycanca siyasal partilər və siyasal ilişkiler. – Azərbaycan Özel, İlkbahar, 2001. – Cilt:7. – Sayı:1.
6. Быков Илья Анатольевич. Политические партии и движение. – Санкт Петербург, 2002.
7. Mirzəzadə A. B. Azərbaycan Respublikasında çoxpartiyalı sistemin formalaşması xüsusiyyətləri. – Bakı, 2001.
8. Məmmədov Ə. Müstəqil Azərbaycan dövlətinin bərpası və möhkəmləndirilməsi uğrunda mübarizə (80-ci illərin sonu 1997 ci il). – Bakı: Elm, 1999.
9. Allahyarova T. Məmmədov. F. Azərbaycanca Siyasi Partiyalar: Seçkidən seçkiyə. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Yanında Strateji Araşdırmalar Mərkəzi. – Bakı, 2010.

References

1. Veliev I. Guseynov Dzh. Politicheskie partii i obshchestvennyye organizatsii Azerbajdzhana. – Baku: Azərbaycan Ensiklopediyası, 1995 (na azerb.).
2. Politicheskaja istorija, II chast', pod rukovodstvom S. Musaeva. – Baku: BDU, 1998.

3. Istorija Azerbajdzhana. Institut Istorii imeni A. A. Bakihanova Nacional'noj Akademii Nauk Azerbajdzhana. – Baku: Elm, 2008. – T. VII.

4. Barabanov M. V. Partii i mnogopartijnost' v sovremennoj Rossii; vzniknovenie, osnovnyye tendencii razvitija. – M.: Izdatel'stvo MGOU, 2011.

5. Hüseyinli G. Azərbaycanca siyasal partilər və siyasal ilişkiler. – Azərbaycan Özel, İlkbahar, 2001. – Cilt:7. – Sayı:1.

6. Bykov Il'ja Anatol'evich. Politicheskie partii i dvizhenija. – Sankt Peterburg, 2002.

7. Mirzəzadə A. B. Azərbaycan Respublikasında çoxpartiyalı sistemin formalaşması xüsusiyyətləri. – Bakı, 2001.

8. Məmmədov Ə. Müstəqil Azərbaycan dövlətinin bərpası və möhkəmləndirilməsi uğrunda mübarizə (80-ci illərin sonu 1997 ci il). – Bakı: Elm, 1999.

9. Allahyarova T. Məmmədov. F. Azərbaycanca Siyasi Partiyalar: Seçkidən seçkiyə. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Yanında Strateji Araşdırmalar Mərkəzi. – Bakı, 2010.

Аскерова Д. М., докторант історичного факультету, Бакинський державний університет (Азербайджан, Баку), mailabm@yandex.com

Фактори, що обумовлюють зародження багатопартійності в Азербайджані

Говориться про фактори, що обумовлюють створення політичних партій і перехід до багатопартійної системи внаслідок політичної боротьби, яка йшла в Азербайджані наприкінці 1980-х і на початку 90-х років. Насамперед, описується процес ліквідації тоталітарного режиму, особливості багатопартійної системи і шлях пройдений Азербайджаном до цього процесу. В результаті проведених досліджень можна прийти до наступного висновку: після здобуття незалежності кількість політичних партій в Азербайджані зростає прискореними темпами, але він ще не готовий для переходу в багатопартійну систему. Відсутність належної соціальної бази політичних партій, їх майже однакові програми, можуть перешкодити переходу до цієї системи.

Ключові слова: політична партія, багатопартійність, однопартійність, комуністична партія, політична система, багатопартійна система, політична боротьба.

Askerova Dz. M., doctoral candidate of the Faculty of History of Baku State University (Azerbaijan, Baku), mailabm@yandex.com

The factors of causing the origin of multi-party system in the Azerbaijan

Article deals the factors which caused to creation of political parties and transition to a multi-party system at the result of political struggle which held in Azerbaijan in the late 80s and in the early 90s. First of all here is described the process of elimination of a totalitarian regime, features of a multi-party system and a way which Azerbaijan passed till to this process. As a result of the conducted researches it is possible to come to the following conclusion: after getting independence, the quantity of political parties increased with the accelerated rates in the Azerbaijan, but it isn't yet ready for transition a multi-party system. Lack of a due social base of political parties, their almost identical programs, can prevent the transition to this system.

Keywords: political party, multi-party, one-party, Communist Party, political system, multi-party system, political struggle.

* * *

УДК 94(470+571)“1884/1885”

Гончаренко Л. Л.

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії, Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка (Україна, Суми), alesjazabltnaja@rambler.ru

РОСІЙСЬКІ ІНТЕРЕСИ В ХОДІ БЕРЛІНСЬКОЇ МІЖНАРОДНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ 1884–1885 РР.

Розглядається Берлінська міжнародна конференція 1884–1885 рр. з питання статусу Конго, яка вирішувала проблему колоніального розподілу Африканського континенту. Завдяки аналізу архівних джерел особлива увага приділяється дослідженню інтересів Росії в ході даного міжнародного форуму. Висвітлюється позиція російської дипломатії щодо колоніальних суперечностей провідних європейських країн, які використовуються для вирішення різних завдань зовнішньої політики Росії. Підтверджується зацікавленість та можливість участі Росії в колоніально-економічній боротьбі за африканські території.

Ключові слова: міжнародна конференція, колоніальна політика, російські інтереси, європейські держави, Африка, дипломатичні відносини.

Сучасний світ значною мірою відчуває негативні наслідки неврегульованості проблем, що виникли в період розквіту трансконтинентальних імперій і були потім успадковані епохою неокolonіалізму. Все це відбувається на поточному стані міжнародних відносин, а отже – потребує наукового осмислення.

Актуальність дослідження посилюється тим, що боротьба за сфери впливу на стратегічно важливі країни з порушеннями норм діючого міжнародного права відбувається і дотепер. Без глибокого і всебічного вивчення проблем та історичних реалій досліджуваного періоду неможливо зрозуміти сучасної міжнародної політики та гострих конфліктних ситуацій, які виникають та суттєво впливають на міжнародні відносини.

Документальну базу дослідження питання склали неопубліковані документи з фондів Архіву зовнішньої політики Російської імперії (АЗПРІ) [1–5], аналіз та критичне осмислення яких дозволило дослідити поставлену проблему, а також зрозуміти рушійні мотиви і особливості колоніальної політики європейських країн в ході Берлінської міжнародної конференції 1884–1885 рр.

Історіографію порушеної проблематики складають праці вітчизняних та зарубіжних авторів. Характеризуючи німецьку історіографію проблеми, необхідно відзначити роботу П. Дармштеттера [8], яка розкриває проблему розподілу Африканського континенту між європейськими країнами та звертає увагу на Берлінську міжнародну конференцію в контексті власної проблематики. Слід також згадати дослідження Х. Лота [16], яке є цінним джерелом в дослідженні даного питання.

Велике значення при дослідженні позиції Росії в ході конференції мають праці радянських та російських учених. Так, монографія А. Зусманович [9], висвітлює окремі фрагменти даного питання. Крім того, варто також зупинитися на дослідженні І. Чарного [13], яка написана на основі стенографічних звітів рейхстагу, німецьких “Білих книг” та великої кількості спеціальної літератури. Автор розкрив цілі німецької колоніальної експансії, вивчив умови, за яких стався перехід країни до політики колоніальних захоплень. Досить детально історик описав і Берлінську міжнародну конференцію з 1884–1885 рр. Серед сучасних російських дослідників варто виокремити праці О. Пуховської [10] та О. Яковлевої [14], які займаються дослідженням позиції Росії щодо німецької колоніальної політики.

У вітчизняній літературі практично відсутні праці які б займалися окресленою в дослідженні проблемою. Але перебіг вищезгаданого міжнародного форуму не залишився поза увагою українських науковців, так Л. Валюх розглядає Берлінську конференцію 1884–1885 рр. в контексті політичної боротьби в Англії навколо колоніального питання [6].

Серед останніх робіт, які заслуговують особливої уваги, в українській історіографії питання треба виокремити працю С. С. Трояна та П. С. Трояна, в якій вчені проводять фундаментальне дослідження позиції Отто фон Бісмарка в колоніальному питанні Німеччини та не оминають своєю увагою і Берлінську міжнародну конференцію 1884–1885 рр. [12].

Однак, розбіжності які існують в роботах істориків, не сприяють об’єктивному висвітленню проблеми, що досліджується. Тому ми, на основі аналізу документа-

льних джерел, використовуючи праці дослідників, ставимо за мету проаналізувати інтереси Росії в Берлінській міжнародній конференції 1884–1885 рр.

Гонитва європейських держав за ще “незайнятими” колоніальними територіями привела до різкого загострення протиріч між ними й викликала гострі колоніальні конфлікти, внаслідок чого тимчасово відходили на задній план європейські протиріччя. У 70–80-х рр. XIX ст. предметом уваги та суперечностей провідних європейських країн стала територія басейну річки Конго. Тому, для вирішення даних суперечностей, за ініціативи Німеччини в листопаді 1884 р. в Берліні відкрилася міжнародна конференція присвячена вирішенню питання статусу Конго, яка, за влучним виразом німецького історика Х. Лота, “відіграла ключову роль у майбутній колоніальній політиці” [12, с. 139; 16, с. 18]. Як зазначається в “Записці про завдання Берлінської конференції”, вона була скликана: “...для визначення взаємного положення європейських народів, які торгували на берегах південноафриканської річки Конго...”, крім того, – “Конференція повинна була забезпечити свободу судноплавства по цій річці для всіх комерційних народів і, разом з тим, визначити умови, дотримуючись яких цивілізовані держави можуть займати щойно відкриті землі, які належать народам або диким чи напівдиким племенам” [4, арк. 14].

Завдяки конференції європейські держави (та США) присвоїли собі право вирішувати долі африканських народів і їхніх земель, не питаючи їхньої думки. Жодна африканська держава, що мала тоді міжнародне визнання не була запрошена. Тільки двом з них, Ліберії та Султанату Занзібар, вже після підписання акту було запропоновано до нього приєднатися. Робота конференції розпочалася 15 листопада 1884 р. і продовжувалась до 26 лютого 1885 р. (підписання заключного акту). У роботі Берлінської конференції приймали участь 14 держав (Велика Британія, Німеччина, Росія, Франція, США, Бельгія, Португалія та ін.), але Велика Британія, Німеччина, Франція та Португалія були найбільш зацікавленими та мали власні цілі в розподілі даних територій.

Співвідношення сил на конференції у німецькій інтерпретації наочно показав сатиричний журнал “Kladderadatsch”. На малюнку, що був в ньому надрукований, під назвою “Поділ Західної Африки”, зображений Отто фон Бісмарк, який ріже великий кавун з написом “Конго”; француз, англієць і маленький португалець терпляче чекають належні їм шматки кавуна. Під малюнком підпис “Малюк (португалець), який хотів зірвати плід, коли він ще не дозрів (англо-португальський договір від 26 лютого 1884 року), хоче й тепер, коли відбудеться розподіл, одержати найбільший шматок” [12, с. 140].

До питань, що обговорювались на конференції відносились: встановлення свободи торгівлі на річці Конго та в її гирлі; застосування до річок Конго та Нігер правил, проголошених Віденським конгресом 1815 р., із метою забезпечити свободу судноплавства різними міжнародними річками; визначення формальних умов, при дотриманні яких нові надбання на берегах Африки повинні вважатися дійсними.

Поряд з країнами, які хотіли використати Берлінську конференцію у власних цілях знаходилася і Росія, яка також брала активну участь у конференції. Офіційним

представником Росії, на Берлінській конференції 1884–1885 рр. був професійний дипломат граф П. О. Капніст, який повідомляв, що її мета “полягала у відкритті для європейської промисловості і колонізації, між іншим і німецької, нового збуту і нового поприща за умов повної рівності, тобто з усуненням тієї монополії, якою користувалася у цьому відношенні до останнього часу Англія” [3, арк. 230].

Російський дипломат детально описував позиції Німеччини на конференції. Зокрема, він відмічав подвійність політики Німеччини, а саме дипломатичну гру О. Бісмарка на франко–британських інтересах. Крім того, дипломат виправдовував поведінку О. Бісмарка через претензії англійського уряду на виключне володіння всіма незайнятими територіями на земній кулі [6, с. 102–103].

Співробітник Міністерства закордонних справ Англії, який відправився в Берлін на конференцію з питання про Конго, мав доручення домогтися усунення німецької протидії в питанні Нової Гвінеї [15, с. 370]. У бесідах із заступником міністра закордонних справ Німеччини Бушем, які відбулися в середині грудня 1884 р., він запропонував Німеччині інші острови Океанії за відмову від Нової Гвінеї [13, с. 191]. Після цього англійський представник зробив висновок про те, що його пропозиція була прийнята прихильно.

Але в той час, як дипломати обговорювали питання в Берліні, у Новій Гвінеї й прилягаючих островах командири німецьких кораблів встановлювали імперський прапор Німеччини. 17 грудня 1884 року командир корабля “Елізабет” телеграфував у Берлін про встановлення німецького протекторату над всією вищевказаною територією [13, с. 192]. Сповіденому про це через два дні представнику Англії не залишалося нічого іншого, як обурюватися з приводу цього вчинку [15, с. 371]. Обурення англійського уряду існувало аж до окупації північних областей Нової Гвінеї на початку 1885 р., що викликало загострення відносин з Німеччиною. У березні 1885 р. дане питання було остаточно вирішене у сприятливому для Німеччини варіанті.

В ході цих подій стають зрозумілими спроби канцлера підштовхнути Росію до експансії в Африці. Берлінська конференція 1884–1885 рр. оцінювалася в Санкт–Петербурзі в загальному контексті європейської колоніальної політики. У “Звіті” Міністерства закордонних справ Росії за 1884 рік зверталася увага на колоніальні проблеми, на “страшну колоніальну лихоманку, яка панувала в Європі і спонукала її спрямувати свою діяльність в Африку та інші частини світу” [5, арк. 37].

Інструкція, яку отримав П. О. Капніст від міністра закордонних справ М. К. Гірса, визначила коло інтересів Росії [2, арк. 5–14]. Питання колоніальної боротьби європейських держав в Африці розглядалися, насамперед, “з точки зору загальної політики”. Передбачалося, що Росія отримає переваги від того, що діяльність і боротьба західних держав переносилися з районів Центральної та Східної Європи на африканський материк. Адже колоніальна експансія європейських держав створювала умови для активної політики Росії на Сході.

З інструкції докладно аналізувалася політика Англії, Франції та Німеччини в Африці. Особлива увага в інструкції приділялася зростаючій в кінці XIX ст. колоніальній активності Німеччини в Африці. У числі причин

даного явища М. Гірса називав прагнення уряду О. Бісмарка змінити напрямок еміграційного потоку з Німеччини до Америки й направити його в Африку. Крім того, російські дипломати вважали, що створення німецьких колоній в Африці допоможе вирішити Німеччині соціальні та економічні проблеми шляхом відволікання “неспокійних і невгамовних елементів країни” на нові ринки збуту. Активна колоніальна політика Німеччини створювала передумови для реалізації зовнішньополітичних і колоніальних проектів Росії, використовуючи, насамперед, англо–німецькі протиріччя. В російському уряді викликав стурбованість приплив німців на західні території Росії. Активна політика Німеччини в Африці давала можливість змінити напрями шляхів німецької еміграції. Це відзначалося в інструкції П. О. Капністу, в якій вказувалося, що німецька колоніальна експансія в Африці “на тривалий час сприятливо відіб’ється на наших відносинах із Німеччиною, зменшивши еміграційний натиск на наші західні кордони” [2, арк. 8]. Це ж відбилося й у звіті Міністерства закордонних справ за 1884 р.: “Наші відносини з Німеччиною можуть тільки виграти від того, що активність і капітали німців направляються в далечінь від наших кордонів і створюють їм труднощі зовні, що робить наш союз для них більш необхідним” [5, арк. 36].

В умовах загострення російсько–англійських відносин і зростання російсько–німецьких економічних протиріч це було особливо важливим для Росії. Тому, коли М. Міклухо–Маклай у січні 1885 р. довідався про захоплення Берега Маклая Німеччиною, він звернувся з протестом до О. Бісмарка, у якому вказав, що в бухті Астроляб ще в 1871 р. був піднятий російський прапор. Крім того, М. Міклухо–Маклай звернувся й до Олександра III і запропонував підтримати його протест. Зрозуміло, що російський уряд не підтримав мандрівника й відхилив його повторне прохання стосовно “російського заступництва й визнання незалежності Берега Маклая”. У Росії усвідомлювали і прагнули використовувати положення, за якого події в Африці перетворювали її в зону зіткнення інтересів європейських держав. Особливий інтерес російського уряду викликала можливість створення коаліції “проти виняткових домагань Англії панування і експлуатації всіх незайнятих земель земної кулі” [2, арк. 13]. У міністерстві закордонних справ Росії вважали, що саме на цьому ґрунті відбулося зближення Німеччини і Франції. Берлінський кабінет не влаштовувала перспектива встановлення тотального контролю над британського Африкою. Така позиція Німеччини цілком відповідала інтересам Росії. Дана обставина, яка ґрунтується на міжнародному праві, відбилася в інструкції П. О. Капністу: “Ми можемо тільки схвалити і підтримати всякий протест щодо морського і колоніального переважання Англії” [2, арк. 14].

Увага Росії до Берлінської конференції 1884–1885 рр. не вичерпувалася використанням протиріч провідних європейських держав в Африці для вирішення різних завдань зовнішньої політики Російської імперії. В інструкції П. О. Капністу вказувалося: “Хоча ми безпосередньо не втягнуті у ці краї, вони є настільки великими і настільки новими для міжнародної торгівлі, що ми не можемо ними не цікавитися” [2, арк. 5]. Таким чином, допускалася можливість участі Росії в колоніально–економічній боротьбі за африканські території.

Конференція стала не тільки важливим етапом в колоніальній політиці західних держав, але й уточнила позицію російської влади щодо колоніального розділу територій Африканського континенту.

Тимчасове врегулювання спірних питань на конференції не виключало надалі загострення колоніальних суперечностей. У звіті Міністерства закордонних справ Росії за 1884 р. зазначалося, що “Берлінська конференція закінчилася спробою угоди та миру, але вона залишила відкритими двері багатьом таємним операціям у майбутньому” [5, арк. 37].

У лютому 1885 року Берлінська конференція закінчилася підписанням “Заключного акту”. Басейн Конго і деякі сусідні області були оголошені областю, або зоною, вільної торгівлі, відкидалися претензії Великобританії і Португалії на ці території [1, арк. 36].

І хоча О. Бісмарк в ході конференції неодноразово різко висловлювався на адресу зовнішньополітичного курсу Великої Британії, Німеччина все-таки пішла на зустріч англійським домаганням. У частині 5 статті 26 “Завершального акту” Берлінської конференції судноплавання по річці Нігер з її притоками оголошувалося “абсолютно вільним” для всіх націй. На відміну від Конго, впровадження цих правил було покладено не на міжнародну комісію, а на Англію – в нижній течії Нігеру і Франції – у верхній течії цієї річки [11, с. 228]. Крім того, незважаючи на прохання Франції, Німеччина виявилася поступливою у вирішенні питання щодо Нігеру. Пояснювалося це тим, що ще потрібно було розмежувати сфери впливу Великої Британії та Німеччини в Західній Африці та інших регіонах світу. Не варто було йти на конфронтацію через те, що вже втрачене, ризикуючи втратити те, що можна та необхідно було зберегти за собою. Визнавши особливі інтереси Великої Британії на Масляних ріках, Німеччина отримала її згоду вважати Камерун “німецькою сферою” та не заважати проникненню німців у глибинні райони [6, с. 103].

Згідно з підсумковим документом конференції, за ввезення товарів у межі зони не збиралося мито. Всі учасники “Акту” зобов’язувалися “поважати нейтралітет територій”, які згідно з договором, склали зону вільної торгівлі і користувалися там рівними правами стосовно придбання власності та промислової діяльності. Це стосувалося і Німеччини, яка таким чином зуміла проникнути в цей район Африки. Була встановлена свобода судноплавання по р. Конго та її протоках для торгових кораблів усіх націй на засадах “повної рівності”. Для забезпечення виконання цих постанов передбачалося створення міжнародної комісії у складі представників усіх держав, які підписали “Акт”. Берлінська конференція була не тільки спробою організованого колоніального грабунку Африки, але й першою спробою використати систему міжнародних дій для мирного політичного врегулювання колоніальних конфліктів [12, с. 140].

Берлінська конференція з питання Конго підтвердила той факт, що колоніальний поділ Африки між великими державами вступив у завершальну стадію. Про швидкі темпи завершення розподілу Африканського континенту свідчить заява британського політичного лідера лорда Солсбері. Він говорив: “Коли я залишив Форін оффіс у 1880 році, ніхто не думав про Африку. Коли я повернувся туди в 1885 р., нації Європи майже

сварилися одна з одною щодо різних її шматків” [7, с. 127–128].

Отже, Берлінська міжнародна конференція 1884–1885 рр. з питання статусу Конго вперше письмово закріпила законність колоніальних захоплень та розмежування сфер впливу між провідними європейськими державами. Позиція Росії та її інтереси на цьому міжнародному форумі були історично закономірними. Адже, російська влада не тільки намагалася використовувати протиріччя між провідними європейськими державами з африканських питань в проведенні власної зовнішньополітичної політики, а й сподівалася на Африканському континенті отримати власні ринки збуту товарів та джерела сировини. Тобто російські інтереси в ході Берлінської конференції 1884–1885 рр. були продиктовані як політичними, так і торгівельно-економічними цілями.

Список використаних джерел

1. Архив внешней политики Российской империи Историко-документального департамента МИД Российской Федерации. – Ф. 133. Канцелярия МИД. 1789–1917. – Оп. 470. – Д.17. Международная Берлинская конференция по Конго, 1884–1885. – 36 л.
2. Там же. – Д.23. Инструкция МИД П. А. Капнисту, 1884. – 14 л.
3. Там же. – Д.24. П. Капнист. Сообщение с Берлинской конференции, 1884. – 230 л.
4. Там же. – Ф. 137. Отчеты МИД. – Оп. 475. – Д.3663. 1884–1885. – 14 л.
5. Там же. – Д.98. Отчет министерства иностранных дел за 1884. – 37 л.
6. Валюх Л. Берлінська конференція (1884–1885 рр.): політична боротьба в Англії навколо питання про її колоніальні здобутки та втрати / Валюх Л. // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету: збірник наукових праць. – Рівне: РДГУ, 2009. – Вип. 16. – С. 101–104.
7. Виноградов К. Б. На службе британского колониализма (Страницы политической биографии лорда Солсбері) / К. Б. Виноградов, О. А. Науменко // Новая и новейшая история. – 1981. – № 2. – С. 114–131.
8. Дармштеттер П. История раздела Африки (1870–1919 гг.) / П. армштеттер; [пер. с нем.]. – М.–Л. Госиздат, 1925. – 179 с.
9. Зусманович А. З. Империалистический раздел бассейна Конго (1876–1894 гг.) / А. З. Зусманович АН СССР, ин-т Африки. – М.: Изд-во вост. лит., 1962. – 355 с.
10. Пуховская Е. Ю. Русские дипломаты о политике Германии в Африке / Пуховская Е. Ю. // Россия, Сибирь и страны Азиатско-Тихоокеанского региона. Тезисы доклада к научно-практ. конф. 11–14 мая 1994 г. – Иркутск, 1994. – С. 157–160.
11. Сборник действующих трактатов, конвенций и соглашений, заключенных Россией с другими государствами. – С.–Петербург: Типография Тренке и Фюсно, 1889. – Т. 1. – 982 с.
12. Троян С. С. Отто фон Бісмарк і колоніальне питання в Німеччині (1840–1890 рр.) / С. С. Троян, П. С. Троян. – Рівне: РІС КСУ, 2011. – 224 с.
13. Чарный И. С. Начало колониальной экспансии Германии в Африке (1870–1885) / И. С. Чарный. – М.: Наука, 1970. – 214 с.
14. Яковлева Е. В. Колониальный раздел Африки и позиция России: Вторая половина XIX в. – 1914 г.: автореф. дисс. ... канд. ист. наук: 07.00.03 / Е. В. Яковлева. – Иркутск: Иркут. гос. ун-т, 2004. – 33 с.
15. Fitsmaurice E. The life of Granville George 1815–1891: in 2 Vol. / Fitsmaurice E. – L.: Longmans, 1905. – 374 s.
16. Loth H. Zwischen Gott und Cattun: Die Berliner Konf. 1884/85 zur Aufteilung Afrikas / Loth H. – B., 1985.

References

1. Arhiv vneshnej politiki Rossijskoj imperii Istoriko-dokumental'nogo departamenta MID Rossijskoj Federacii. – F. 133. Kanceljarija MID. 1789–1917. – Op. 470. – D.17. Mezhdunarodnaja Berlinskaja konferencija po Kongo, 1884–1885. – 36 l.
2. Tam zhe. – D.23. Instrukcija MID P.A. Kapnistu, 1884. – 14 l.
3. Tam zhe. – D.24. P.Kapnist. Soobshhenie s Berlinskoj

конференції, 1884. – 230 l.

4. Tam zhe. – F. 137. Otchet MID. – Op. 475. – D.3663. 1884–1885. – 14 l.

5. Tam zhe. – D.98. Otchet ministerstva inostrannyh del za 1884. – 37 l.

6. Valjuh L. Berlins'ka konferencija (1884–1885 pp.): politychna borot'ba v Anglii' navkolo pytannja pro i'i' kolonial'ni zdobutky ta vtraty / Valjuh L. // Aktual'ni problemy vitchyznjanoi' ta vsesvitn'oi' istorii': Naukovi zapysky Rivnens'kogo derzhavnogo gumanitarnogo universytetu: Zbirnyk naukovykh prac'. – Rivne : RDGU, 2009. – Vyp.16. – S.101–104.

7. Vinogradov K. B. Na sluzhbe britanskogo kolonializma (Stranicy politicheskoy biografii lorda Solsberi) / K. B. Vinogradov, O. A. Naumenko // Novaja i novejsaja istorija. – 1981. – № 2. – S. 114–131.

8. Darmshtetter P. Istorija razdela Afriki (1870–1919 gg.) / P. Darmshtetter; [per. s nem.]. – M.–L. : Gosizdat, 1925. – 179 s.

9. Zusmanovich A. Z. Imperialisticheskij razdel bassejna Kongo (1876–1894 gg.) / A. Z. Zusmanovich AN SSSR, in-t Afriki. – M. : Izd-vo vost. lit., 1962. – 355 s.

10. Puhovskaja E. Ju. Russkie diplomaty o politike Germanii v Afrike / Puhovskaja E. Ju. // Rossiya, Sibir' i strany Aziatsko-Tihookeanskogo regiona. Tezisy doklada k nauchno-prakt. konf. 11–14 maja 1994 g. – Irkutsk, 1994. – S. 157–160.

11. Sbornik dejstvujushihh traktatov, konvencij i soglashenij, zakljuchennyh Rossiej s drugimi gosudarstvami. – S.–Peterburg : Tipografija Trenke i Fjusno, 1889. – T. 1. – 982 s.

12. Trojan S. S. Otto fon Bismark i kolonial'ne pytannja v Nimechchyni (1840–1890 rr.) / S. S. Trojan, P. S. Trojan. – Rivne : RiS KSU, 2011. – 224 s.

13. Charnyj I. S. Nachalo kolonial'noj jekspansii Germanii v Afrike (1870–1885) / I. S. Charnyj. – M. : Nauka, 1970. – 214 s.

14. Jakovleva E. V. Kolonial'nyj razdel Afriki i pozicija Rossii: Vtoraja polovina XIX v. – 1914 g. : avtoref. diss. ... kand. ist. nauk : 07.00.03 / E. V. Jakovleva. – Irkutsk : Irkut. gos. un-t, 2004. – 33 s.

15. Fitsmaurice E. The life of Granville George 1815–1891: in 2 Vol. / Fitsmaurice E. – L. : Longmans, 1905. – 374 s.

16. Loth H. Zwischen Gott und Cattun: Die Berliner Konf. 1884/85 zur Aufteilung Afrikas / Loth H. – B., 1985.

Goncharenko L. L., *Candidate of History, Associate Professor of World History, Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko (Ukraine, Sumy), alesjazabltnaja@rambler.ru*

Russia's interests in the International Berlin Conference of 1884–1885 years

Berlin International Conference 1884–1885 in the matter of the status of Congo, which solved the problem of the colonial division of the African continent, is considered. Owing to the analysis of archival sources, special emphasis is made on the research of Russia's interests during this international forum. The position of Russian diplomacy concerning the colonial contradictions of leading European countries, which were used for solving various policy tasks of foreign policy of Russia, is clarified. Interest and the opportunity to participate of Russia in the colonial economic struggle for African territory is confirmed.

Keywords: international conference, colonial policy, Russia's interests, the European states, Africa, diplomatic relations.

Гончаренко Л. Л., кандидат исторических наук, доцент кафедры всемирной истории, Сумской государственной педагогической университет им. А. С. Макаренка (Украина, Сумы), alesjazabltnaja@rambler.ru

Российские интересы в ходе Берлинской международной конференции 1884–1885 гг.

Рассматривается Берлинская международная конференция 1884–1885 гг. по вопросу статуса Конго, которая решила проблему колониального распределения Африканского континента. Благодаря анализу архивных источников особое внимание уделяется исследованию интересов России в ходе данного международного форума. Освещается позиция российской дипломатии в отношении колониальных противоречий ведущих европейских стран, которые используются для решения различных задач внешней политики России. Подтверждается заинтересованность и возможность участия России в колониально-экономической борьбе за африканские территории.

Ключевые слова: международная конференция, колониальная политика, российские интересы, европейские государства, Африка, дипломатические отношения.

* * *

УДК 94(460)+304(460)

Годлевська В. Ю.

кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет (Україна, Вінниця), maolpava@yandex.ru

СТАНОВЛЕННЯ НОВОГО ІСПАНСЬКОГО КІНО В ПОСТАВТОРИТАРНИЙ ПЕРІОД

Основна мета публікації полягала у тому, щоб на основі опрацювання відповідних джерел, проаналізувати особливості розвитку іспанського кінематографа в поствотаритарний період, зокрема в умовах утвердження демократії. Автором розглянуто творчість відомих іспанських режисерів, досліджено процес створення державних установ у сфері кіно, з'ясовано розвиток системи професійної освіти, проаналізовано державну політику в сфері кіно.

Ключові слова: Іспанія, демократизація, культура, кіномистецтво, кінопресія.

Розвиток сучасної культури важко уявити без кінематографа. Його історія в порівнянні з тисячолітньою історією музики, живопису, театру дуже коротка. Але це не заважає кіно залишатися вже протягом кількох десятирок років наймасовішим видом мистецтва. Вплив кінематографа на культуру і мистецтво безперечний. Висловлюються навіть припущення про значимість впливу кінематографа на політику і економіку. У багатьох країнах кіноіндустрія є важливою галуззю економіки.

Ліквідація авторитарного режиму в Іспанії в останній чверті ХХ століття спричинила суттєві зміни не лише в соціально-політичній сфері, а й в культурній. Утвердження демократичних засад сприяло залученню іспанської культури до західноєвропейської.

Досліджувана проблема не вивчена в Україні. Основні історіографічні роботи – це результати плідних праць зарубіжних колег. Зазначеній проблематиці присвячені праці іспанських науковців Е. Мондело Гонсалеса (дослідив особливості розвитку іспанського кіно протягом 60–90-х років ХХ століття в контексті еволюції молодого покоління, зміни певних поглядів, цінностей, і, навіть, історії) [1], М. Тренсадо Ромеро (вивчав проблеми моральності в кіно протягом перехідного періоду) [2], Х. Пена (критично оцінював розвиток іспанського кіно в 90-х роки, зосередивши увагу на “тривожних симптомах” щодо “засмічення” кіномистецтва низькопробною продукцією) [3], російської дослідниці Л. В. Ростоцької (висвітлила основні фактори стабілізації нового кіно, специфіку кінорозвитку в перехідний період, державні заходи щодо його підтримки, творчість відомих режисерів, тематичні напрямки) та інших [4; 5]. Проте зазначеним роботам бракує всебічного охоплення процесів, що відбувались в сфері кінематографії.

Основна мета публікації полягає у тому, щоб на основі опрацювання відповідних джерел, проаналізувати особливості розвитку іспанського кінематографа в поствотаритарний період, зокрема в умовах утвердження демократії.

Ліквідація франкістського режиму, скасування кіноцензури в листопаді 1977 р. позитивно вплинуло на розвиток іспанського кінематографа. Основні завдання політики демократичних урядів Іспанії у галузі кінематографії полягали в наступному: перехід до державного фінансування виробництва національних фільмів-замовлень; підвищення конкурентоспроможності націо-